

De redactie ontving enkele knappe verslagen over nieuwe of vernieuwde musea, en last daarom een nieuwe rubriek in, onder de naam "Museumnieuws". Deze keer is het de beurt aan het nieuwe Holocaustmuseum in Mechelen, het nieuwe Historium in Brugge en de knappe tentoonstelling "De sixties" in het alom bekende Bokrijk.

Het Holocaust Museum aan de Kazerne Dossin

Lang was er eigenlijk maar weinig aandacht in ons land voor de geschiedenis van de jodenvervolgving tijdens de Tweede Wereldoorlog. De studie van Lieven Saerens over de joodse gemeenschap van Antwerpen¹ zorgde echter voor een stroomversnelling, die uitmondde in het studierapport *Gewillig België*, gemaakt in opdracht van de Belgische senaat. Dit lijvige boekdeel geldt als het referentiewerk over het onderwerp en toonde onomstotelijk de vaak erg meegaande houding van de overheid aan.² De gedenkplaats bij uitstek in ons land is de Mechelse Dossinkazerne, die tijdens de jaren 1942-1944 in gebruik was als verzamelplaats voor de deportatie naar Auschwitz-Birkenau. In 28 treintransporten werden 25.484 joden en 352 zigeuners weggevoerd. Maar 5% van hen kwam levend terug. Tegelijk wisten gelukkig heel wat joden die in België leefden, onder te duiken en de oorlog te overleven. Het is zonder twijfel de donkerste bladzijde uit de geschiedenis van bezetting. Pas langzaam kwam er meer aandacht voor de tragische gebeurtenissen. In 1995 opende in de voorbouw van de kazerne het Joods Museum van Deportatie en Verzet, dat intussen aan vernieuwing toe was.

Daarom startte in opdracht van de Vlaamse regering het project 'Kazerne Dossin – Memoriaal, Museum en Documentatiecentrum over Holocaust en Mensenrechten', dat beschikte over een budget van 25 miljoen euro. AWG Architecten, geleid door architect Bob Van Reeth, ontwierp een sober ogend en tegelijk indrukwekkend museumgebouw pal tegenover de kazerne. Prof. Herman Van Goethem werd aangesteld als curator om de tentoonstelling, verspreid over vier verdiepingen, en de bijbehorende catalogus uit te werken. Hij hanteerde

(1) Lieven Saerens, *Vreemdelingen in een wereldstad: een geschiedenis van Antwerpen en zijn joodse bevolking 1880-1944*, Tielt, 2000.
(2) Rudi Van Doorslaer e.a., *Gewillig België: overheid en jodenvervolgving tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, 2007.

daarbij vier uitgangspunten:

- 1) de Belgische invalshoek
- 2) een analyse van daders, slachtoffers en omstanders
- 3) de kwestie van rechtsherstel en de trauma-verwerking
- 4) de mensenrechtenbenadering.

Kazerne Dossin legt dus de nadruk op de regionale gebeurtenissen. Heel bijzonder is dat het thema Holocaust tegelijk wordt ingebed in een ruimere context, die van de internationale mensenrechten.

Deze bredere aanpak is volkomen terecht, al was het maar omdat de Holocaust een voorgeschiedenis had en zeker ook een belangrijke nasleep. Omwille van het erg gevoelige onderwerp is de presentatie van de stukken erg respectvol, sober en door het vele zwart nogal donker uitgewerkt. Er worden vooral foto's, documenten, tekeningen, eigendommen van de slachtoffers en getuigenissen van overlevenden getoond. Heel indrukwekkend zijn de portretfoto's van meer dan 19.000 slachtoffers van de jodenvervolgving, die verspreid over de verschillende verdiepingen zijn aangebracht. Zij vormen wellicht de rode draad doorheen het museum en geven de Holocaust een heel menselijk gezicht: nergens wordt beter duidelijk gemaakt dat de slachtoffers heel gewone onschuldige mensen waren. Een aantal van deze foto's staan tevens op de cover van de catalogus. Via een touchscreen krijgt de bezoeker meer informatie over de personen in kwestie.

Op het gelijkvloers speelt een introductiefilm over de periode voor 1940, over de mechanismen van groeps- en massageweld, over antisemitisme sinds de middeleeuwen, enzovoort. De drie overige verdiepingen draaien telkens rond een bepaald thema. Verdieping 1 gaat over het thema 'Massa', in de periode 1918-1940: de dictatuur stuurt de massa en vormt ze om tot een machtig projectiel. Hier is er dan ook aandacht voor de opkomst en machtsovername van de nazi's in Duitsland, de joodse gemeenschap in ons land, het bezette België, de jodenregistratie en ook voor de vervolging van de zigeuners. Meer aandacht had kunnen worden besteed aan het antisemitisme van organisaties zoals Volksverwering en het Verdinaso. Uit deze kringen kwamen immers een aantal 'daders'.³

Verdieping twee draait rond angst, meer bepaald de vervolging van de joden in ons land tijdens de jaren 1940-1942. Zo was er de uitsluiting uit de maatschappij, de diefstal van hun bezittingen en geweld zoals de anti-joodse razzia's in Antwerpen. Ook komt hier het dragen van de jodenster aan bod en is er aandacht voor het verzet in het bezette België. Verdieping 3, 'Dood', is het meest aangrijpende deel en handelt over de jaren 1942-1945. Hier gaat het uitgebreid over de gettovorming, de Dossinkazerne, de 28 transporten, de massa-

(3) Zie hierover o.a.: Lieven Saerens, *De jodenjagers van de Vlaamse SS: gewone Vlamingen?*, Tielt, 2007.

executies in het oosten, de moord op geesteszieken en gehandicapten en de vernietiging in Auschwitz-Birkenau. Hier gaat het ook over onderduiken om te overleven, misschien had dit meer thuisgehoord in deel 2. Samen geven de drie verdiepingen een goed gedocumenteerd en weloverwogen overzicht van de jodenvervolging in België. En over het hele museum is de chronologische lijn goed gevolgd.

Erg belangrijk is dat er ook aandacht is voor de naoorlogse jaren, toen de slachtoffers moesten leren 'leven met een trauma'. Het is immers een vergissing te denken dat de holocaust stopte op 8 mei 1945. Dit is echter zeer beperkt uitgewerkt en inhoudelijk niet volledig. Er wordt terecht gesteld dat van de Belgische staat amper hulp kwam, maar van de kant van de Bondsrepubliek lag dit totaal anders. Onder impuls van kanselier Konrad Adenauer konden de slachtoffers vanaf 1950 immers schadevergoeding krijgen en Belgische joden hebben hiervan zeker ook gebruik gemaakt. De 'Wiedergutmachung' en het tonen van berouw door de Duitsers had zeker aan bod moeten komen. Zo is er bijvoorbeeld het Holocaustgedenkmaal aan de Brandenburger Tor, dat ook bedoeld is voor de slachtoffers uit ons land. De herdenkingen in ons land komen niet ter sprake. Leveren de joodse gemeenschappen in Brussel en/of Antwerpen hiervoor inspanningen? We kwamen het niet te weten. We verwijzen bijvoorbeeld ook naar de videoboodschap van Patrick Janssens enkele jaren geleden gericht naar de joden in Antwerpen waar hij het had over de medewerking van de Antwerpse politie en zich daarvoor verontschuldigde. Een ander belangrijk gevolg van de holocaust, de oprichting en internationale erkenning van de staat Israël, komt enkel zijdelings ter sprake. In welke mate is er migratie geweest vanuit ons land naar de joodse staat? Het is een relevante vraag.

Het museum besteedt dus terecht aandacht aan de mensenrechten en gebeurtenissen na de Tweede Wereldoorlog, maar dat wordt eerder beperkt uitgewerkt. De oprichting van de Verenigde Naties in 1945 en het opstellen van de verklaring van de rechten van de mens had zeker meer ruimte kunnen krijgen, gezien het belang hiervan tot op vandaag. Jammer vinden we ook dat er geen museumwinkel is, waar verdere literatuur over het onderwerp te koop is. Ook in de – erg fraai uitgegeven – catalogus ontbreekt een bibliografie. Het voormalige museum in de kazerne aan de overkant van de straat herbergt nu overigens een memoriaal met aandenkens aan de slachtoffers. Leerlingen hebben alle namen van de meer dan 19.000 geportretteerden intussen ingesproken, deze zullen hier te horen zijn.

Samengevat zijn we blij dat dit museum zorgt voor een passende en blijvende herinnering aan de gruwelen van 70 jaar geleden, maar de inhoudelijke uitwerking van de periode na 1945 had wellicht nog beter gekund.

'Kazerne Dossin – Memoriaal, Museum en Documentatiecentrum over Holocaust en Mensenrechten', Goswin de Stassartstraat 153, Mechelen. Voor alle praktische info, raadpleeg de website www.kazernedossin.com.

Sam Van Clemen